

4. Kapitola

KANTOVO POJETÍ PRÁVA JAKO SYSTÉMU PRÁV ČLOVĚKA

Kant začal výklad Učení o právu obecným rozlišením právních povinností a práv. Jeho cílem, jak uvádí, bylo naznačit základní osnovu tohoto učení, které rozdělil do dvou částí. První část věnoval otázce soukromého práva jako systému subjektivních práv a druhou část pak problematice občanských práv a veřejnému právu.¹ Celé toto uvedení pak překvapivě uzavírá „Úvodem do metafyziky mravů jako takovým“. Kant měl pocit, že musí jasněji vysvětlit rozdíl mezi právní povinností a povinností jako ctností. Tento závěrečný krok svojí stručností a určitou terminologickou nejasností však vnesl do celého výkladu hodně otazníků.

Zde nebude daleko od pravdy konstatování, že od porozumění jeho pojetí právních povinností se odvíjí porozumění jeho verze práva vůbec. Kant stěžuje porozumění celého problému tím, že rozlišuje různé projevy povinností a ne vždy přesně dodržuje používání jejich označení.² Dříve, než se pustíme do výkladu Kantova pojetí právních povinností, pokusíme se rozmotat toto klubko různých souvislostí, které podle něj má systémovou povahu.

Kant rozlišuje povinnost jako ctnost „Tugendpflichten“ (*oblicatio ethica*), ale také mluví o právní povinnosti (*officia iuris*) a povinnosti charakterizující naší mravnost „sittliche Pflicht“. Kromě toho používá také termín „etické povinnosti“. Právě tyto povinnosti bývají často ztotožňovány s povinností jako ctností. Závědek k takové interpretaci dává sám Kant. V Úvodu do metafyziky mravů vysvětluje rozdíl mezi povinností utvářející ctností a právní povinností jako rozdíl mezi různými způsoby prosazování

¹ Tamtéž, str. 74–77.

² Na tento problém poukazuje dnes řada autorů. Např. Vosgerau, U.: Der Begriff des Rechts bei Kant. RECHTSTHEORIE 30/1999, str. 242; také Schütze, M.: Subjektive Rechte und personale Identität. Die Anwendung subjektiver Rechte bei Immanuel Kant, Carl Schmitt, Hans Kelsen und Hermann Heller. Schriften zur Rechtstheorie. Berlin 2004/Heft 218., str. 98.

zákona. Doslova k tomu uvádí: „*Učení o právu a učení o ctnosti se tedy neliší díky různé povinnosti, ale spíše díky rozdílnosti uplatnění zákona...*“³ Následně pak konstatuje, že etické zákonodárství je takové, které nemůže nikdy působit navenek, atd. Z tohoto vyjádření můžeme opravdu nabýt dojmu, že povinnost určující ctnost a etická povinnost jsou jen dvě různá označení povinnosti stejné funkce. Příliš jasno do celého problému nevnaší pak ani schéma, prostřednictvím kterého chce vysvětlit rozdělení morálky jako systému povinností vůbec.⁴

Objasnit strukturu vzájemných souvislostí mezi jednotlivými formami povinnosti nám umožňuje až Úvod do učení o ctnosti. Zde se dovídáme, že ne všechny etické povinnosti jsou povinnosti jako ctnosti.⁵ Ctnost ztělesňuje zde podle Kanta povinnost, která není určena žádným účelem. Tato povinnost dává jen mravní formu povaze naší vůle, která je pozorovatelná jak z vnější, tak vnitřní perspektivy.

V souvislosti s právní povinností se situace trochu komplikuje, protože určení vnější formy, jak již jsme naznačili, nestačí k identifikaci právní povahy povinnosti. Vnější zákon představuje totiž povinnost také v podobě, která umožňuje její uplatnění vynutit tlakem. To přivádí Kanta k tomu, že se povinnost nesnaží vymezovat na základě možných motivů jednání (právního, morálního, etického), ale jen z hlediska způsobů jejího uplatnění. Proto uvádí, že „*pojmem povinnosti je sám o sobě již pojem o donucení svobodné vůle prostřednictvím zákona; tento tlak (donucení) může mít povahu vnějšího donucení nebo sebenátlaku.*“⁶ Kant zde jednoznačně upouští od identifikace právní povinnosti na základě rozlišení „vnější“ a „vnitřní“ perspektivy a přistupuje k pojetí povinnosti jako nároků, jejichž uplatnění je zároveň naším právem.

³ Kant, I.: Die Metaphysik der Sitten. Reclam Stuttgart 1990, str. 54.

⁴ Tamtéž, str. 81.

⁵ Tamtéž, str. 257.

⁶ Tamtéž, str. 252.